

World Library and Information Congress: 76th IFLA General Conference and Assembly: "Open access to knowledge - promoting sustainable progress"

10. – 15. srpna 2010, Göteborg, Švédsko

Zpráva ze zahraniční cesty

Ing. Jan Mach, Vysoká škola ekonomická v Praze - CIKS

Úvod

Díky Fondu podpory zahraničních cest AKVŠ ČR jsem měl příležitost zúčastnit se 76. výroční konference IFLA, která v roce 2010 byla zaměřena na otevřený přístup ke znalostem - podporu udržitelného pokroku. AKVŠ ČR se stala členem organizace IFLA v roce 2010, zástupci VV AKVŠ jsou v sekcích:

- Management of Library Association (I. Prochásková)
- Academic and Research Libraries (I. Brožek)
- Statistics and Evaluation (D. Tkačíková)

Snížený konferenční poplatek může být využit zástupci všech vysokých škol – členů AKVŠ, v mém případě byl poplatek ještě nižší z důvodu registrace jako student.

Konference se konala v Göteborgu ve Švédsku. Organizátoři měli vhodně konferenční stánek hned v příletové hale, kde účastníkům rozdávali základní informace k transportu po městě a radili s dopravou.

Většina účastníků byla ubytována v místě konání konference (the Swedish Convention Centre), v hotelu Gothia Towers. Vzhledem k minimalizaci nákladů jsem zvolil ubytování v hotelu City Hotel Avenyn (economy room = společné toalety na patře). Hotel se nachází v centru města asi 10 minut pěšky od místa konání a lze ho doporučit jako levnější variantu ubytování.

Výroční konference

První den výroční konference je tvořen setkáváním v malých skupinkách podle jednotlivých zájmových sekcí. Většina jednání je otevřena i dalším hostům, já jsem se díky tomu mohl zúčastnit jednání výboru **Free Access To Information And Freedom Of Expression (FAIFE)**. Výbor propaguje otevřený přístup ke vzdělání, literatuře, svobodu projevu. Na jednání probírali 5 základních kanálů, kterými hodlají svoji činnost propagovat:

- vlastní webové stránky – materiály schválené IFLA
- Facebook – neoficiální materiály a komentáře, sociální médium využívající sledování a šíření informací široké skupině zájemců
- Flickr – fotografie, návrhy loga skupiny apod.
- Twitter – krátké zprávy, aktuality

- Youtube - videa

Na jednání byla stanovena osoba odpovědná za mediální prezentaci skupiny a tři spolupracovníci. Domnívám se, že podobný způsob prezentace je vhodné doporučit i pracovním skupinám AKVŠ.

První den mohli zájemci absolvovat prohlídku s průvodcem v některé z mnoha knihoven v Göteborgu. Já se zúčastnil prohlídky v Gothenburg University Library, jedné z nejvýznamnějších vědeckých knihoven ve Švédsku. Knihovna se zabývá m.j. elektronickým publikováním (vlastní pokročilé digitalizační pracoviště; knihovna odebírá naprostou většinu časopisů již pouze elektronicky), genderovou tematikou (KvinnSam national resource library for gender studies) a studiem vzácných rukopisů.

Konferenci druhý den zahájila Ellen Tise, prezidentka IFLA, a Jan Eliasson, dřívější předseda Valného shromáždění OSN a švédský ministr zahraničních věcí.

Přednášky v následujících dnech probíhaly paralelně v sekcích, většinou dle jednotlivých pracovních skupin IFLA, které si je samy připravovaly a vedly. Každý blok byl nejčastěji tvořen úvodní keynote a dalšími 3-5 přednáškami na předem dané téma. V rámci konference jsem si vybíral především sekce se zaměřením na statistiky a jejich vyhodnocování, podporu otevřeného přístupu ke znalostem a hodnocení knihoven a hledání jejich nových rolí. Vybrané příspěvky podle tématu shrnuji níže.

Statistiky a jejich vyhodnocování

V rámci přednášek byla často zmiňována strategie průzkumů chování a analýza logovacích záznamů, mnohdy se zaměřením na měření Open Access repozitářů. Důvodem měření je, aby knihovny mohly ukázat svoji hodnotu v jasné a měřitelné podobě vedení školy, vlády apod. Jednou ze souvisejících aktivit je ACRL Initiative - iniciativa měření hodnoty (vědeckých) knihoven, která má za úkol pomoci knihovnám měřit, vykazovat svoji hodnotu a nalézt rezervy.

Velmi zajímavá byla přednáška Ulricha Herba **Alternative impact measures for open access documents? An examination how to generate interoperable usage information from distributed open access services**, ve které zhodnotil klasické i nové metriky pro Open Access, jejich výhody a nevýhody. Popsal projekt Open Access Statistics, jehož cílem je vybudovat infrastrukturu (centrální server, moduly pro repozitáře OPUS a DSpace, ...) pro měření impact faktoru open access dokumentů. Pro sběr dat k deduplikaci a vyhodnocení v centrálním serveru se využívá OpenURL a OAI-PMH protokol.

Další přednáška, kterou mohu doporučit, je např. **Measuring the visibility of the University's scientific production using GoogleScholar, "Publish or Perish" software and Scientometrics** Anglely Repanovici, zmiňující scientometrické indikátory a [Harzing's Publish or Perish](#) – volně použitelný nástroj pro měření scientometrických indikátorů na základě Google Scholars.

ANGELA REPANOVICI

Otevřený přístup

Otevřený přístup v pojetí IFLA, a konkrétně pracovní skupiny FAIFE, není jen o Open Access repozitářích. Týká se také například cenzury a nedostupnosti vzdělání v rozvojových zemích. Proto i příspěvky na toto téma se velmi lišily – pro někoho otevřený přístup znamená evaluaci impakt

faktoru při publikování v Open Access repozitářích, jiní řeší vypínání el. proudu během dne, znemožňující v africké knihovně používat počítač.

V rámci otevřeného přístupu probíhaly prezentace skupiny FAIFE. V současnosti v různé míře a formě cenzuruje Internet 60 % zemí na světě (např. Čína - 40 000 cenzorů, Irán - plán vytvořit 10 000 blogů na propagaci vlády, Barma - použití modemu bez souhlasu vlády=15 let vězení, Švédsko - hlasování pro zákon umožňující monitorovat všechny e-maily a mobily, vyhrožování smrtí kvůli karikaturám Mohameda).

Cílem IFLA , resp. FAIFE, proto je:

- prezentovat profil IFLA, knihovní sítě
- spolupráce s Transparency International, Amnesty International aj.
- monitoring národní, mezinárodní
- tréninky, workshopy
- využití sociálních médií, webových zdrojů (např. Google Maps)
- získání specialistů, kteří např. mohou pomoci při jednotlivých kauzách
- podpora otevřeného přístupu k informacím – např. veřejné čtení zakázaných knih (k tomu propagace - odznáčky, trika, virtuální výstava v Second Live, akce Nahé dívky čtou zakázané knihy aj.)

Mapování stavu v jednotlivých zemích a výsledky ve formě *IFLA World Report 2010* jsou dostupné na webu <http://www.iflaworldreport.org/> . FAIFE podporuje svobodný přístup na Internet formou *Manifestu IFLA o přístupu k Internetu* (viz web [NKP](#)) a trénováním trenérů (např. majitelů internetových kaváren) na pořádaných workshopech.

Vynikající přehled toho, jak se vyvíjela cenzura do dnešní podoby, podal profesor Ismail Serageldin ve své keynote **Cenzura v 21. století: nové hrozby**. Příkladem cenzury může být vývoj práva autorů na ochranu a nakládání s jejich díly. Původní ochrana na 14 let byla v roce 1831 prodloužena na 23 a postupně, až do roku 1986, na 70 let po smrti autora. Reálnou hrozbou je také terorismus. Cenzura však nedokáže šíření informací plně zabránit, jak např. prof. Serageldin dokládá popularitou Satanských veršů od pronásledovaného Salmana Rushdie, popularitou danou uvalením trestu smrti na autora ajatolláhem Chomejním.

V přednášce **The role of the national library as a catalyst for an open access agenda** Jana Hagerlida byl prezentován řešený projekt na podporu Open Access www.openaccess.se. Projektu se účastnily významné osobnosti, např. rektor švédské univerzity, zástupci Národní knihovny, The Swedish Knowledge Foundation aj. Cílem projektu byla podpora maximálního přístupu a viditelnosti prací produkovaných vědci, učiteli a studenty švédských univerzit. Prioritou číslo jedna bylo vytvořit kritickou masu OA materiálů, především autoarchivací v OA repozitářích škol. Další priority byly:

- podpora dalšího růstu OA materiálů a repozitářů, diverzifikace obsahu
- podpora přístupu a využití materiálů z OA repozitářů
- DOAJ – registr OA časopisů

Výsledky projektu jsou

- OA repozitáře na všech švédských univerzitách a hlavních fakultách

- obsah repozitářů se rychle rozšiřuje
- růst počtu švédských OA časopisů

Obsahem nové fáze projektu by mělo být:

- informace vědcům (zájem o web, EU projekt OpenAIRE)
- koordinace přístupů (příslib spolupráce od švédského ministerstva pro výuku a vědu)
- pokračující vývoj infrastruktury (mezinárodní rámec) a uživatelských služeb

Další významné téma v rámci Open Access se týkalo otevřeného zveřejňování a sdílení (především bibliografických) dat. Význam transparentnosti doložil ve své keynote **The Semantic Web and Libraries** pan Richard Wallis – zpřístupnění dat, nejlépe v RDF (viz např. data.bbc.co.uk, LoC, projekt [W3C Library Linked Data](#)), podporuje vznik nových služeb samotnými uživateli, umožňuje vytvářet mashupy (mixy, propojování) jednotlivých informací, kdy dochází k synergickému efektu - vzniku zajímavějších informací, zviditelňování knihovny, zasažení více uživatelů, jedná se o potenciál pro nové služby knihoven. Doporučení je zapojit se do komunity, učit se od komunity a nebát se hrát si s daty a službami. Zveřejňování bibliografických dat bylo doporučováno i v několika dalších přednáškách, např. **Linked data for libraries** (Jan Hannemann), **Step one: blow up the silo!** (Patrick Danowski –[CERN](#)).

Z dalších přednášek k problematice otevřeného přístupu bych vyzdvihl:

- The case of the Cartoons of Prophet Muhammad in National Library Context (Erland Kolding Nielsen)
- Creative Commons licenses: strategic implications for national libraries (Olivier Charbonneau)

Role knihoven

Poslední skupina přednášek zmíněná v této zprávě se zabývala novou rolí knihoven, často se zaměřením na roli národních knihoven. Věci řečené v přednáškách však lze vztáhnout i na role asociací knihoven nebo zájmových sdružení. Jednou z často zmiňovaných rolí je právě Open Access zmíněný výše – provoz repozitářů, koordinace, propagace a publikování dat v Open Access. Druhá důležitá role je zastupování knihoven. Jak vyjednávat s vládou a zájmovými organizacemi velmi pěkně ukázala Sue Hutley ve své přednášce **Creating a national voice for Australian libraries**. V Austrálii, s 22 mil. obyvatel, existuje přes 50 knihovních asociací. Přesto se daří, aby jednotlivé asociace a knihovny prosazovaly stejné názory, mluvily jednotným hlasem. Právě ona jednotnost prosazovaného názoru mnoha hlasy je základem lobbyingu a vyjednávání. Ve své přednášce zmiňuje 3 případové studie - cenzura Internetu v Austrálii, školní knihovny a učitelé, financování veřejných knihoven. Příkladem koordinace názorů byly např. připravené pohlednice k podepsání pro zaslání politikům.

Další přednáškou, kterou bych v této sekci rád vyzdvihl, byla **Systematic innovation management as a marketing strategy for libraries** přednesená Ursulou Georgy. Zdůraznila nutnost inovací služeb knihoven se zaměřením na spokojenost zákazníka, kterou zjistíme průzkumy trhu, potřeb a možných řešení. Výrazně doporučuje otevřenost inovacím – nespoléhat se jen na pár chytrých lidí ve vedení, ale na zapojení externistů. Příkladem otevřenosti inovacím jsou Toolkit společnosti Swarovski (návrh doplňků zákazníky), Lego Digital Designer (možnost stavebnici navrhnout v programu a potřebné kostičky LEGO ihned objednat), P&G connect + develop (polovina nápadů na inovace pochází od externistů).

Největší překážky otevřených inovací jsou:

- vysoká míra koordinace knihovnou
- ignorování externích nápadů
- externí nápady přijímané jen na základě vlastního prospěchu

Mezi příležitosti získané otevřením se inovacím patří:

- využití znalostí a zkušeností zákazníků
- větší přijetí nových služeb
- zlepšení vlastního obrazu
- více personalizované služby

Je tedy nutné využít externí poradce, jinak knihovny budou vyvíjet nepotřebné služby, které nikdo nepoužívá. Vhodným nástrojem mohou být i sociální sítě.

Další doporučené přednášky:

- PDF, CSV, RSS and other acronyms: redefining the bibliographic services in the German National Library (Lars G. Svensson)
- Open access to national bibliography: Polish approach (Magdalena Krynicka)
- Practical approaches for incorporating online training into staff development initiatives (Rachel Van Noord)
- Open access: challenges for national libraries (J. S. M. (BAS) Savenije)

Výstava, postery

V rámci konference probíhala výstava srovnatelná např. s výstavou Online Information v Londýně. [Desítky vystavovatelů](#) na svých stáncích v hale konferenčního centra nabízely informační zdroje a služby pro knihovny, např. RFID a automatické skenovací roboty. Součástí výstavy byly i panely [posterů](#), které většinou prezentovaly výsledky jednotlivých projektů a průzkumů (repozitáře, chování uživatelů, Open Access aj.).

Závěr

Konference se zúčastnilo přes 3 300 osob z celého světa. V rámci cestovní zprávy jsem zmínil pouze malý zlomek všech navštívených přednášek, zájemce o bližší informace nalezne většinu přednášek s plnými texty na webu konference <http://www.ifla.org/en/ifla76>.

Mediální prezentaci je věnován velký prostor nejen ve skupině FAIFE, ale i v rámci celé IFLA. Např. zahájení konference bylo zpestřeno vystoupení skupiny ABBA revival, která doslova roztančila přítomné a iniciovala četné komentáře např. na Twitteru, a tím i zvýšila informovanost veřejnosti o konferenci.

Každý ročník konference bude mít vlastní www stránky s ohlasy na konferenci s URL ve formátu <http://rok.ifla.org>. Letošní ročník tedy zájemci najdou na webu <http://2010.ifla.org>. Na webu je nejen blog aktualit psaný zástupci IFLA, ale i galerie fotografií, videa či aktuální výpis kanálu [#IFLA2010 z Twitteru](#) s posledními příspěvky jednotlivých účastníků konference (kanál je překvapivě stále aktivní i

koncem září). Stránky konference obsahují podrobné instrukce, jak psát příspěvky na Twitter, blogy a jak zveřejňovat fotografie tak, aby mohly být identifikovány jako příspěvky z konference.